

Ritus romanus a ritus modernus.

Czy można mówić o reformie liturgicznej przed Pawłem VI

Klaus Gamber

¹ Następujące przypisy dolne są przypisami oryginalnymi autora.

W artykule zatytułowanym „Czterysta lat Mszy trydenckiej?”¹, opublikowanym w wielu czasopismach religijnych, profesor Rennings zadał sobie trud przedstawienia nowego Mszału jako wyniku naturalnego i prawowitego rozwoju liturgii Zachodu. Według niego „Msza św. Piusa V” istniała zaledwie przez trzydzieści sześć lat, ponieważ już w 1604 roku papież wprowadzili zmiany do Mszału opublikowanego w 1570 roku. Dlatego też w pełni zgodne z procesem rozwoju były reformy *Missale Romanum* Pawła VI, dokonane, by wierni „mogli lepiej – jak mówi Rennings – dostrzegać niewyobrażalną wielkość daru, który w Eucharystii uczynił Pan swemu Kościołowi”.

W swoim artykule Rennings zręcznie odniósł się do słabego punktu tradycjonalistów, czyli wyrażenia „Msza trydencka” czy też „Msza św. Piusa V”. Otóż w sensie ścisłym nie ma „Mszy trydenckiej”, gdyż po zakończeniu Soboru Trydenckiego nie stworzono nowego ordynarium Mszy św., zaś „Mszał św. Piusa V” jest niczym innym jak tylko Mszałem Kurii, który powstał wiele wieków wcześniej w Rzymie. Został on rozpowszechniony przez franciszkanów w wielu zakątkach Zachodu, jednakże nigdy nie był narzucany². Zmiany wprowadzone w tamtym czasie przez Piusa V były tak małe, że odnotowali je jedynie specjaliści w dziedzinie liturgii.

Kolejny sprytny zabieg Renningsa polega na uniknięciu dokonania jasnego rozróżnienia pomiędzy ordynarium Mszy świętej a częściami własnymi Mszy różnych dni i świąt liturgicznych. Papież, aż do Pawła VI, nie wprowadzali zmian w ścisłym znaczeniu do ordynarium Mszy św., podczas gdy, szczególnie po Soborze Trydenckim, wprowadzili oni nowe propria dla nowych świąt. Nie zniosło to „Mszy trydenckiej”, podobnie jak dodatki do kodeksu prawa cywilnego nie czynią go przestarzałym.

² Został on opracowany w XIII w. przez franciszkanów i przyjęty przez Kurię Rzymską za Papieża Klemensa V, stąd jego tytuł: *Missale secundum consuetudinem romanae Curiae* [Mszał według zwyczaju Kurii Rzymskiej].

Winniśmy zatem mówić raczej o *ritus romanus*, przeciwstawiając go nowemu rytowi, *ritus modernus*. Ryt rzymski sięga, jak to wyżej ukazaliśmy, przynajmniej co do ważnych jego części, IV wieku. Kanon Mszy Świętej, poza kilkoma modyfikacjami dokonanymi za pontyfikatu Grzegorza I (590–604), w czasach Gelazego I (492–496) osiągnął formę, którą zachowuje aż do dziś. Jedyną rzeczą, na jaką papieże kładli nieustanny nacisk od V wieku, była konieczność przyjęcia tegoż kanonu rzymskiego, gdyż – jak argumentowali – sięgał on do św. Piotra Apostoła. Jednakże w tym, co dotyczyło innych części *ordo*, a także wyboru *propriów* Mszy – respektowali oni zwyczaje Kościołów lokalnych.

Aż do św. Grzegorza Wielkiego nie było oficjalnego Mszału zawierającego *propria* Mszy na każde święto roku liturgicznego. *Liber Sacramentorum*, ustanowiony przez św. papieża Grzegorza na początku jego pontyfikatu, był przeznaczony wyłącznie do Mszy rzymskich stacji, innymi słowy – do liturgii pontyfikalnej [papiejskiej]. Święty Grzegorz nie miał zamiaru narzucać tego Mszału całemu Zachodowi. Fakt, że stał się on później podstawą dla Mszału kurialnego czy też *Missale Romanum* św. Piusa V, zależał od serii czynników, o których możemy tutaj nie wspominać.

W średniowieczu prawie każdy kościół, a przynajmniej każda diecezja, która rozmyślnie nie przyjęła Mszału Kurii Rzymskiej, używała swojego własnego Mszału. Żaden papież nie interweniował w tej kwestii. Różne były zwłaszcza te części ordynarium Mszy św., które celebrans mówił po cichu. Innymi słowy, „modlitwy prywatne” kapłana: modlitwy u stopni ołtarza, ofiarowanie – nazywane też *canon minor* – oraz modlitwy przed Komunią. Natomiast teksty śpiewane były prawie wszędzie – na łonie Kościoła łacińskiego – takie same. Zaledwie kilka lektur i modlitw uwidaczniało lokalne różnice.

Obrona przed protestantyzmem spowodowała zwołanie Soboru Trydenckiego, który zobowiązał papieża do opublikowania udoskonalonego i ujednoliconego Mszału dla wszystkich. Cóż uczynił św. Pius V? Wziął, jak to już powiedzieliśmy, Mszał Kurii będący w użytku w Rzymie oraz w wielu innych miejscach i udoskonalił go. Szczególnie poprzez redukcję liczby wspomnień świętych. Jednakże nie uczynił tego Mszału obowiązkowym dla całego Kościoła, bowiem respektował nawet tradycje lokalne mające

³ Przypis tłumacza: wnioski z tekstu są więc następujące: 1) Pius V nie przeprowadził „reformy”; 2) do czasów Pawła VI nie narzucano metodami siłowymi jednolitego Mszału Rzymskiego; 3) do czasów Pawła VI zmiany dokonywane w Mszałe wpisywały się w ciągłość dziejów liturgii (przełom to pontyfikat Piusa XII); 4) do czasów Pawła VI znacząco nie ingerowano w ordynarium Mszy św. (przede wszystkim w Ofiarowanie); 5) do czasów Pawła VI respektowano obrządki lokalne; 6) z tekstów Soboru Watykańskiego II nie wynikają przesłanki do działań reformatorskich prowadzonych w czasie pontyfikatu Pawła VI; 7) wraz z publikacją nowego Mszału nastąpiło radykalne zerwanie: powstał nowy ryt Mszy św. – *ritus modernus*.

przynajmniej dwieście lat. Taka tradycja wystarczyła, by diecezja była zwolniona z obligacji użytkowania *Missale Romanum*. Mimo to większość diecezji bardzo szybko przyjęła nowy Mszał – fakt ten wynika z różnych przyczyn. Jednakże Rzym nie wywierał żadnego nacisku. Działo się to w epoce, gdzie – w przeciwieństwie do tego, co dzieje się dzisiaj – nie mówiono ani o pluralizmie, ani o tolerancji.

Pierwszym papieżem, który dokonał znaczącej zmiany w tradycyjnym Mszałe, był Pius XII, wprowadzając nową liturgię Wielkiego Tygodnia. Można było zresztą przenieść Mszę z Wielkiej Soboty na Noc Paschalną bez modyfikowania obrzędu. Jan XXIII kontynuował obrany kierunek zmian wraz ze swym nowym układem rubryk. Jest prawdą, że ordynarium Mszy pozostało nietknięte, jednakże drzwi prowadzące do radykalnej przebudowy liturgii rzymskiej zostały otwarte.

Doświadczylśmy tej przebudowy i odtąd możemy kontemplować ruiny, jednakże nie są to ruiny „Mszy trydenckiej”, ale dawnego rytu rzymskiego, który rozwijał się w czasie tego długiego okresu aż do osiągnięcia dojrzałości. Możemy się zgodzić z tym, że nie był on doskonały. Małe udoskonalenia byłyby wystarczające, by dostosować go do współczesnych wymogów³. ■

Tłum. i komentarze Bartłomiej K. Krzych

Bibliografia

- Amerio R., *Iota Unum. Analiza zmian w Kościele katolickim w XX wieku*, Antyk, Komoń 2009.
- Benedykt XVI, *motu proprio Summorum Pontificum*, Rzym 2007.
- Boguniowski J. W., *Rozwój historyczny ksiąg liturgii rzymskiej do Soboru Trydenckiego i ich recepcja w Polsce*, Kraków 2001.
- Carusi S., *La riforma della settimana santa negli anni 1951–1956*, <http://disputationes-theologicae.blogspot.com/2010/03/la-riforma-della-settimana-santa-negli.html>.
- Davies M., *Nowa Msza papieża Pawła VI*, przeł. T. Maszczyk, Warszawa 2014.
- Dobszay L., *The Restoration and Organic Development of the Roman Rite*, T&T Clark 2010.
- Dobszay L., *The Bugnini Liturgy and the Reform of the Reform*, Church Music Association of America 2003.
- Folsom C., *Ryt rzymski czy ryt rzymskie?*, „Christianitas” 2007, nr 35, s. 66-84.

- Gamber K., *W stronę Pana! Pytania o budowę kościołów i modlitwę w kierunku wschodnim*, przeł. A. Huculak, Rzeszów 2012.
- Gamber K., *Zwróćmy się ku Panu! Zagadnienia dotyczące budownictwa kościelnego i modlitwy zwróconej na wschód*, przeł. G. Kucharczyk, Poznań 1998.
- Gamber K., *La réforme liturgique en question*, przeł. S. Wallon, Éditions Sainte-Madeleine, Le Barroux 1992.
- Gamber K., *Codices Liturgici Latini Antiquiores*, „Spicilegii Friburgensis Subsidia” 1, Freiburg Schweiz 1968 (Supplementum 1988).
- Gelineau J., *Demain la liturgie. Essai sur l'évolution des assemblées chrétiennes*, Paris 1977.
- Gherardini B., *Concilio ecumenico Vaticano II. Un discorso da fare*, Casa Mariana Editrice, Frigento 2009.
- Gromier L., *La Semaine Sainte restaurée*, „Opus Dei” 1962, nr 2, s. 76-90.
- Gromier L., *Simple réflexions sur des choses restaurées*, „Opus Dei” 1961, nr 5, s. 248-254.
- Gromier L., *La simplification des rubriques du missel et du bréviaire*, „Revue de Droit Canonique” 1955, nr 5, s. 175-183.
- Guéranger P., *L'esprit de la liturgie catholique*, préface de G. Celier, Editions SERVIR, 2000.
- Jounel P., *Liturgie aux multiples visages. Mélanges*, Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”, „Subsidia” 68, Roma 1993.
- Kocik T.M., *Reform of the Reform? A Liturgical Debate: Reform or Return*, Ignatius Press 2003.
- Komisja Ecclesia Dei, *Instrukcja Universae Ecclesiae*, Rzym 2011.
- Krzystek A., *Generalna reforma liturgiczna papieża Piusa XII. Zamierzenia i realizacja*, Szczecin 2000.
- *Liturgie e culture tra l'età di Gregorio Magno e il pontificato di Leone III. Aspetti rituali, ecclesiologici e istituzionali*, R. Salvarini (a cura di), Libreria Editrice Vaticana, 2012.
- Miazek J., *Czterysta lat Mszału trydenckiego*, „Warszawskie Studia Teologiczne” 2009, nr 2, s. 93-104.
- Milcarek P., *Między Mszą i Mszą*, „Christianitas” 2000, nr 9, s. 155-189.
- Neunheuser B., *Storia della liturgia attraverso le epoche culturali*, terza edizione ampliata e rinnovata, Bibliotheca „Ephemerides Liturgicae”, „Subsidia” 11, Roma 2009.
- Nojszewski A., *Liturgia rzymska*, Warszawa 1914.
- Paweł VI, *Udienza genrale. Mercoledì, 26 novembre 1969*, http://w2.vatican.va/content/paul-vi/it/audiences/1969/documents/hf_p-vi_aud_19691126.html.
- Quoëx F.M., *Msza „wszechczasów”?*, <http://www.pch24.pl/msza-wszechczasow-,19584,i.html>.
- Schuster I., *Liber Sacramentorum*, online (różne wydania).
- Van Dijk S.J.P., Hazelden Walker J., *The Ordinal of the Papal Court from Innocent III to Boniface VIII and Related Documents*, „Spicilegium Friburgense” 22, Fribourg (Switzerland) 1975.

- Van Dijk S.J.P., Hazelden Walker J., *The Origins of the Modern Roman Liturgy. The Liturgy of the Papal Court and the Franciscan Order in the Thirteenth Century*, London 1960.
- Wulgaris P., *Vademecum nadzwyczajnej formy rytu rzymskiego*, Gdańsk 2015.
- Zachara M., *Krótką historia Mszału rzymskiego*, Warszawa 2014.
- Zachara M., *Czy jest możliwe współistnienie dwóch form rytu rzymskiego?*, w: K. Porosło (red.), *Teologia żyjąca w liturgii*, Kraków 2010, s. 112-115.

Tradycyjnie oferujemy:

- + Ikony, obrazy i figury
- + Krzyże i ryngrafy
- + Nakrycia głowy: mantylki, chusty, szale, kapelusze
- + Świece i szatki chrzcielne
- + Szkaplerze i różańce
- + Kropielniczki i zestawy kolędowe
- + Pamiątki przyjęcia Sakramentów św.
- + Papeterię